

**MADRIGALUL LUMINEZE STELELE DE GHEORGHE MUSTEA:
PARTICULARITĂȚI COMPOZIȚIONALE ȘI ASPECTE DE INTERPRETARE CORALĂ**

THE MADRIGAL *LET THE STARS SHINE* BY GHEORGHE MUSTEA:
COMPOSITIONAL PARTICULARITIES AND ASPECTS OF CHOIR INTERPRETATION

TATIANA DANIȚĂ,

profesor (grad didactic superior), doctor în studiul artelor,
Colegiul de Muzică „Ștefan Neaga”

În acest articol se analizează unul din cele mai valoroase opusuri din palmaresul muzicii corale semnate de compozitorul Gheorghe Mustea — madrigalul „Lumineze stelele”. Autoarea prezintă o clasificare a muzicii corale a compozitorului, conform tipurilor de coruri, după care recurge la analiza madrigalului nominalizat. În articol sunt examinate particularitățile compoziționale și aspectele de interpretare ale madrigalului, dramaturgia și mijloacele de

expresie utilizate de compozitor. Materialul articolului este util pentru conducătorii de cor care abordează repertoriul național în practica interpretativă de zi cu zi.

Cuvinte-cheie: compozitori, muzică corală, creații pentru cor a cappella, procedee componistice, interpretare

In this article the author analyses one of the most valued opuses from the choir music, written by Gheorghe Mustea — „Let the Stars Shine”. The author presents a classification of the composer’s choral music in accordance with the types of choir and after that analyses the nominalised madrigal. The article reveals the compositional particularities and aspects of interpretation, the dramaturgy and means of expression. The material of the article may be used by the choir conductors, who approach the national repertoire day by day.

Keywords: composers, choral music, pieces for choir a cappella, composition means, performing

Persoana notorie a lui Gheorghe Mustea este cunoscută datorită participării sale active în multitudinea evenimentelor cultural-artistice de nivel național și internațional care sunt reflectate de mass-media contemporană. Fiind o personalitate polivalentă, academicianul, compozitorul, dirijorul Gheorghe Mustea inspiră mulți admiratori, dar mai cu seama, cercetători și muzicologi în a „se deplasa” în profunzimea artei componistice și interpretative a maestrului.

Conferindu-i-se titlul de *artist integru* sau *artist total* de către muzicologul Ion Gagim [1, p. 18], pentru faptul că s-a adresat în creația componistică unei arii largi de genuri, trebuie să amintim că Gheorghe Mustea oferă un loc aparte și creației pentru cor.

Propunem o clasificare a muzicii corale *conform tipurilor de coruri*¹ după cum urmează:

1. Lucrări pentru *cor mixt* cu acompaniament:

- Cantata *Patrie*, versuri de Nicolai Dabija;
- *Lucrarea Patrie veșnică* pentru cor, fanfară și orchestră simfonică, versuri de Gheorghe Dumitriu;
- *Marșul grănicerilor Moldovă, baștină dragă*, pentru cor și orchestră simfonică, versuri de Galina Furdui;
- Corurile din opera *Alexandru Lăpușneanu* (Actul I: Corul poporului *Slavă*, Actul II: Corul din scena încoronării lui Alexandru Lăpușneanu *De lumină lină...*, Corul poporului răzvrătit *Capul lui Moțoc vrem...*, Corul poporului *Noi așteptăm porunca...*, Corul de încheiere *Departa, departa...*);
- Coruri din opera *Ștefan cel Mare*².

2. Lucrări pentru *cor mixt a cappella*:

- *Imn Patriei*, versuri de Gheorghe Dimitriu;
- *Basarabenilor*, versuri de Alexei Mateevici;
- Madrigalul *Lumineze stelele*, versuri de Mihai Eminescu.

3. Lucrări pentru *voci egale*:

- Corurile din opera *Alexandru Lăpușneanu* (Actul I: Corul mercenarilor (TB); Actul II: Corul văduvelor *Veniți, suratelor, veniți...*(SA), Corul vocaliză pe tema doinei *Eu mă duc, codrul rămâne...*(AB));
- Coruri din opera *Ștefan cel Mare*.

¹ Sistematizarea și clasificarea creației compozitorului Gh. Mustea *pe genuri* poate fi găsită în catalogul *Repertoriul general al creației muzicale din Republica Moldova (ultimele două decenii ale secolului XX)*, autor Irina Ciobanu-Suhomlin [2, pp. 193–203]. Cea mai recentă clasificare *conform componenței interpretative* poate fi găsită în ultima ediție muzicologică de acest tip — *Creații muzicale ale compozitorilor din Republica Moldova în biblioteca orchestrei simfonice a Filarmonicii Naționale S. Lunchevici*, autor Larisa Balaban [3].

² Partitura sau clavierul nu a fost consultat pentru a nominaliza toate corurile din operă, găsindu-se în stadiul final al orchestrării.

4. Muzică corală pentru copii:
 - *La nuci*, versuri de C. Dragomir;
 - *Frunzele*, versuri de B.P. Hașdeu;
 - *Alunelul, hai la joc*, versuri de Gr. Vieru;
 - *Mă cheamă Andrieș*, versuri de S. Ghimpu;
 - *7 cimilituri (ghicitori)*, versuri de Vl. Codiță.
5. Aranjamente și prelucrări pentru cor:
 - *Cine joacă horele*, aranjament pentru cor mixt și toba mare;
 - Prelucrarea *S-a dus cucul de pe-aici*, pentru cor feminin.

Trecând în revistă muzica corală semnată de Gheorghe Mustea, ne propunem prin articolul de față să analizăm madrigalul *Lumineze stelele*, care, după opinia noastră, constituie o pagină cea mai reprezentativă a acestui gen de muzică.

Lumineze stelele este cea mai recentă creație *a cappella* scrisă de autor pentru cor, ce datează de anul 2003. Alături de lucrări cu conținut patriotic, în care abundă creația componistică a autorului, *Lumineze stelele* reprezintă o excepție în acest sens, autorul referindu-se la lirica eminesciană. Gh. Mustea „fiind posesorul unui gust poetic și al unei intuiții artistice aparte <...> este foarte exigent față de ideea, de mesajul, dar, bineînțeles, și de haina artistică a versurilor pe care scrie muzica” [1, p. 36].

În poezia *Lumineze stelele*, autorul versurilor contemplează ideea eternității naturii pe fondalul schimbărilor dialectice perpetue și revenirea imagistică la amintirile legate de iubirea pierdută sau ratată. În final eul liric își exprimă regretul pierderii irecuperabile proclamată printr-o întrebare retorică.

*Lumineze stelele,
Plângă râurelele,
Nori-n cer călătorească,
Neamurile-mbătrânească
Și pădurile să crească
Numai eu voi rămânea,
Gândurile la o stea,
Ce au fost odat-a mea:
Căci a fost și nu mai este.
Dulce gură de poveste
Ziua cine mi-o zâmbi,
Noaptea cine-o povesti?*

Ideea eternității naturii pe fondalul schimbărilor dialectice este descrisă prin două planuri: planul teluric și planul celest. Elementele telurice ale tabloului (râuri, păduri) și elementele celeste (stele, nori, cer) sunt proiectate de eul liric prin consecutivitate la nivel meditativ oferind prioritate legilor dialectice inevitabile.

Revenirea imagistică la amintirile legate de iubirea pierdută este descrisă prin contrapunerea sentimentului plăcut de amintire a momentelor trăite și „durerea” provocată de pierderea acestei iubiri.

Apelând la opusul eminescian, Gh. Mustea se adresează genului de madrigal, surprinzându-ne printr-un model original de abordare a acestuia. Autorul utilizează tehnicile componistice caracteristice acestui gen — tehnica scriiturii *polifonice* care alternează cu cea omofonă. Doar că

Gh. Mustea suprapune peste acest tip de scriitură expunerii textuale de esență *modală*. Finalmente, compozitorul a reușit să creeze o lucrare de o valoare indubitabilă, păstrând originalitatea stilului și specificul tematic modal.

Madrigalul este scris într-o formă strofică, conținând cel puțin patru strofe muzicale și o codă în încheiere¹. Contrastul dintre strofe se formează datorită reînnoirii materialului muzical, modificărilor dinamice, tonale, texturale, precum și ale tempoului muzical. Planul tonal al lucrării se înscrie perfect în armonia liniară de proveniență modală ca rezultat al însumării expunerilor melodice.

Madrigalul demarează cu o expunere melodică a temei muzicale la Soprano preluată de Alto care de fapt este un *răspuns* logic dat *întrebării* din vocea superioară. Tema este expusă imitativ păstrând relația intervalică de cvartă–cvintă precum și alternarea tonalităților tonicii și a dominantei între vocile corului mixt. Acest fugato în ordine directă de expunere a vocilor este un procedeu caracteristic scriiturii tradiționale polifonice care se deosebește însă prin utilizarea anumitor intervale modificate în structurile melodice de răspuns și prin varierea permanentă a zonelor cadențiale. Merită de menționat caracterul transparent al facturii imitative care se formează datorită lipsei contrasubiectului. Tema cunoaște în continuare o expunere în partidele vocilor bărbătești, de această dată pe un fondal sonor de secunde în partidele feminine. Dirijorului îi va reveni misiunea dificilă de a echilibra sonor și a asambla unisonurile în voci, fiind cunoscute ca unele din cele mai dificile misiuni de realizat în arta cântului coral.

Strofa II (cifra 1) pe textul repetat al primelor patru rânduri ale textului poetic reprezintă o modificare a facturii (imitații sunt înlocuite cu factura omofon-armonică), a dinamicii (*ff tutti*) și a tempoului (*Maestoso*). Tema este diminuată proporțional de două ori în sensul ritmic, însă dat fiind faptul ca tempoul, invers, a fost mărit (*Maestoso* în loc de *Allegro assai*), modificarea facturii are un rol mai esențial. Expunerea temei cu mișcare de cvarte–cvinte paralele în trei voci (SAT) formează cu Basul structuri armonice non-terțare. Revenirea la textura imitativă (voci solo) în continuare în cifra 2 are loc pe fondalul expunerii omofone a materialului sonor în vocile acompaniate, îmbogățite cu o *divisi*, tratate în calitate de contrasubiect multivocal la tema solo. Tema *Maestoso* fiind inversată în oglindă în cifra 2, este expusă consecutiv în partidele Soprano, apoi Tenor, Bas și iarăși Tenor, alternându-se cu o variantă directă și formând un fugato. Fondalul sonor *ostinato* este fundamentat pe relația *a – d – gis*. În ultima (a cincea) expunere imitativă a temei directe la Bas se pregătește strofa III în *a* (*Energico* cifra 3), *ostinato* fiind deplasat la o cvartă ascendentă.

Zona contrastantă cu cea premergătoare o alcătuiesc strofele III și IV (cifrele 3+4 și 5+6). Strofa IV (cifrele 5 și 6) conține repetarea materialului din cifrele 3 și 4 doar cu transpunerea cadrului modal în *a* din strofa III la o secundă ascendentă — în *b*. Ambele strofe (cifrele 3 și 5 (*Energico*) reprezintă categorii sintactice polifonice imitativ-canonice. Primul motiv în segmentele *Energico* este o expunere variată a temei inițiale (măs. 41–42; 64–65), al 2-lea motiv al canonului-*stretto* (măs. 43–44; 66–67) poate fi apreciat ca o inversie liberă a precedentului motiv. Caracterul energetic al materialului muzical este asigurat datorită imitațiilor active la octavă la toate vocile, la distanța temporală de jumătate de tact.

Din punct de vedere al interpretării *stretto*-urilor *Energico*, se cere o abordare deopotrivă cu caracterul, obținută prin emiterea sonoră activă și schimbarea hașurii. Dirijorul va obține acest caracter prin articularea exagerată a textului, care finalmente se va racorda la hașura necesară. Pe de

¹ Analiza lucrării a fost efectuată în baza manuscrisului. Madrigalul în variantă redusă este editat în culegerea *Creații corale ale compozitorilor din Moldova* [4, pp. 109–115].

altă parte aceste pasaje riscă să sufere frazal dacă emiterea sunetului va rupe demersul liniar al materialului tematic.

Contrastul regăsit în compartimentele *Cantabile* în încheierea strofelor II și IV (cif. 4 și 6) în comparație cu cel din fragmentele *Energico*, se sesizează pe următoarele planuri:

- a) categoria sintactică polifonică imitativ-canonice este înlocuită cu cea acordică (coralică);
- b) intrarea consecutivă a partidelor este substituită cu interpretarea concomitentă în perechi de voci, armonia liniară fiind obținută ca rezultat a mișcării în oglindă a vocilor dublate la terțe, cu utilizarea texturii dense de 8 voci *divisi*;
- c) respectiv se aplică cântarea *legato* în schimb la cea *marcato*. Astfel, fragmentele *Cantabile* constituie refrenuri muzicale către strofele II și IV.

După culminația din măsurile 87–92 compozitorul revine la starea de calm, reamintind începutul madrigalului. Expunerea canonică a temei la diferite voci reprezintă iarăși o inversie a temei principale, deseori cu structură redusă. Acest demers muzical se repetă variat de 5 ori în cifrele 7, 8, 9, 10, 11. Planul dinamic al acestor fragmente este bazat pe o progresia dinamică „explozivă” de la *p* în registrele medii și grave la un *f* plasat în tesitura acută la partida Soprano. Reluarea intensității sonore de la *p* la *f* de câteva ori formează un „torent” dinamic ce impresionează mult. Dirijorul va obține desfășurarea „torent”-ului pe principiul dezvoltării consecutive permanente a intensității dinamice. În ultimele măsuri ale cifrei 11 se va obține o culminație dinamică a acestor fraze repetate, stabilită în cele 8 voci pe sunetele g (BII) – a (BI) – h (TII) – c^1 (TI) – d^1 (AII) – e^1 (AI) – f (SII) – d^2 (SI).

Ultima cifră 12 reprezintă o expunere a temei în vocile feminine, peste care se suprapune vocile de bărbați. Ca rezultat se obține o suprapunere a sunetelor $e - a - h - d^1 - e^1 - a^1 - h^1$. Această suprapunere de sunete se „stinge” treptat prin excluderea treptată a vocilor și prin *decrescendo* care parvine în mod firesc odată cu eliminarea unuia din sunetele suprapuse. Ca un fondal sonor rămâne, în cele din urmă, vocea Tenorului I pe d^1 , ce se dizolvă în spațiu până la dispariție.

Rolul secundelor depășește în această creație funcția unui simplu procedeu al travaliului componistic. Compozitorul recurge la secunde formate din cântarea concomitentă a sunetelor alăturate pentru a reda aproximația vizibilității stelelor care licăresc la o distanță foarte îndepărtată. Repetarea *ostinato* a acestor secunde s-ar părea că ne creează o stare transcordanțială de imaginație și meditație, deplasându-ne în același timp în imensa galaxie. Pe de altă parte, *lamento*-urile ascendente și descendente ce formează secunda pe orizontală, ca și cum ne-ar reda licărirea stelelor de la diferite distanțe, grație interpretării lor în octave grave și acute, precum și culorilor timbrale variate asigurate prin diferite voci.

Madrigalul a cunoscut câteva interpretări. Primul colectiv coral care a interpretat această creație a fost corul Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, condus de Ilona Stepan. De altfel, după opinia noastră este o interpretare foarte reușită care a demonstrat o viziune artistică originală. Creația a fost imprimată și se păstrează în fondul Companiei „Teleradio-Moldova”, reprezentând și un track al CD-ului la cartea semnată de Ion Gagim *Gheorghe Mustea și lumea muzicii sale* [1].

O altă interpretare *Lumineze stelele* a cunoscut în viziunea subsemnatei, dirijorul Coralei *Gloria* a Colegiului de Muzică „Șt. Neaga”. În interpretarea Coralei *Gloria* madrigalul a răsunat în cadrul Festivalului Național de Interpretare Corală „Gavriil Musicescu” din anul 2013. Colectivul a prezentat creația și în fața autorului în cadrul concertului-examen de absolvire, desfășurat în Sala mică a Filarmonicii Naționale „Serghei Lunchevici”, la 5 iunie 2013. Gheorghe Mustea a apreciat înalt interpretarea acestei creații, menționând gradul sporit de complexitate a lucrării și totodată

interpretarea ei reușită. În repertoriul Coralei *Gloria* se regăsesc și prelucrările compozitorului *Cine joacă horele*, pentru cor mixt și toba mare, *S-a dus cucul de pe-aici*, pentru cor pe voci egale.

În concluzie, rămâne a se aprecia drept unică adresarea compozitorului la genul de madrigalul Renașterii italiene în variantă românească. Demersul liric al poeziei eminesciene se ridică la nivelul muzical-artistic destul de iscusit, manifestând o sinteză dintre abilitățile polifonice și sugestii melodico-armonice convingătoare. Lucrarea care se deosebește printr-o diversitate timbrală și dinamică expresivă se racordează perfect la cele două curente în domeniul muzicii corale românești ale secolului XX și anume abordarea contemporană a genurilor vocale vechi și realizările artistice inspirate din lirica eminesciană.

Putem recomanda dirijorilor de cor această creație pentru interpretare în Concursurile Internaționale Corale, ce ar reprezenta în cel mai benefic mod creația corală națională contemporană, promovând în acest mod arta corală autohtonă departe de hotarele țării.

Referințe bibliografice

1. GAGIM, I. *Gheorghe Mustea și lumea muzicii sale*. Chișinău: Stiința, 2012. ISBN 978-9975-67-866-7
2. CIOBANU-SUHOMLIN, I. *Repertoriul general al creației muzicale din Republica Moldova (ultimele două decenii ale secolului XX)*. Chișinău: Cartea Moldovei, 2006. ISBN 978-9975-6004-7-7.
3. BALABAN, L. *Creații muzicale ale compozitorilor din Republica Moldova în biblioteca orchestrei simfonice a Filarmonicii Naționale S. Lunchevici*. Chișinău: Valinex, 2014. ISBN 978-9975-6824-5-9
4. *Creații corale ale compozitorilor din Moldova*. Alcăt.: T. Zgureanu, M. Belâh. Chișinău: Cartea Moldovei, 2007. ISBN, 9975601359, 9789975601351